

A külpolitikai stratégiát illetően két megfontolás rajzolódik ki. D. Rupel, aki 1990 májusától 1993 januárjáig Szlovénia külügyminisztere volt – s ebben a minőségében nagyon sokat tett, hogy Szlovénia bekapcsolódjon az európai intézményrendszerbe –, azt hangsúlyozza, hogy az önállóság kivívásával Szlovénia a Balkántól Közép-Európa felé mozdult el, s hogy ezt az eredményt meg kell tartani. Bogo Grafenauer neves szlovén történész, aki 1991-ben még egyértelműen elutasította, hogy a szlovénok célja Közép-Európa lenne, s úgy gondolta, hogy egyenesen Európához kell csatlakozni, most kissé árnyaltabban fogalmaz. Miután több szempontból áttekintette Szlovénia geopolitikai helyzetét, ma már megengedi, hogy némi szerepe Közép-Európának is lehet, de a hangsúlyt továbbra is az Európához való (közvetlen) csatlakozásra helyezi.

Az elmúlt tizenkét évben a *Nova revija* – bizonyos kérdésekben eltérő nézeteket valló – szerkesztői harmonikusan egészítették ki egymást, ám 1994 tavaszán különös szakadás következett be. A már említett Janez Janša hadügyminiszter 1994. márciusi leváltásakor a szerkesztőség és a szerzőgárda egy része (Jože Pučnik, N. Grafenauer stb.) – azt állítva, hogy az 1993-ban kirobbant számos gazdasági és politikai botrány kivizsgálását az újjáéledő baloldali akadályozza – a jobboldali-populista eszközökkel is élő minisztert támogatta, a szerkesztőség más tagjai (D. Rupel és társai) a parlamenten kívüli nyomásgyakorlás eszközeit elutasítva a már meglévő parlamentáris demokrácia hatáskörébe kívánják utalni az ilyen ügyek megoldását.

Nagy kérdés, hogy a szlovén társadalom belső feszültségei – amelyeket egyesek a Janša-ügy kapcsán az utca nyomásával szerettek volna megoldani – véglegesen megosztják-e az oly nagy hatású folyóirat gárdáját, vagy erősebbnek bizonyul a közös cél, a demokrácia összefogó ereje.

■ SZILÁGYI IMRE

A KÖRÜLÁRKOLT FA

Ha egy fát meg akarunk jelölni az erdő többi fái közül, megtehetjük hogy szalagot kötünk rá vagy a törzsét színesre festjük, vagy hasonló módon őt magát látjuk el megkülönböztető jelzéssel. Ezt pozitív kiemelésnek nevezhetjük. Létezik azonban negatív kiemelés is: nem a kérdéses fát jelöljük meg, hanem körülötte kiszedjük a bokrokat, vagy bizonyos körben a többi fákat is, esetleg a földet ledöngöljük, vagy árkot húzunk a fa köré. Az erdő fáin végigpásztázó szem többé-kevésbé monoton információ-áramlásként érzékeli a fák sokaságát: fa-fa-fa-fa-fa-fa-fa-fa. Pozitív kiemelés esetén ezek közül az egyik önmagában fog több információt hordozni, mintegy „hangosabban” fogja magáról mondani, hogy ott van: fa-fa-fa-fa-FA-fa-fa-fa. Negatív kiemelésnél az ellenkezője történik: az információáramlás megszakad (vagy legalábbis nagyon megváltozik) a kérdéses egyed körül, mely így mintegy „szünettel” körülveve prominenssé válik, többletinformáció hordozójának fog feltűnni: fa-fa-fa—fa—fa-fa.

Nincs ez másként a nyelvben sem, ahol egy-egy szót ugyancsak lehet pozitívan vagy negatívan kiemelni. A pozitív kiemelés nyilvánvalóan prozódiai elemekkel történik: a kérdéses szót hangosabban, hosszabban, magasabban vagy éppen változó hangmagassággal (azaz intonációs jelöléssel) látjuk el: *Szomorj Dezső NAGY költő volt.* A negatív kiemelés legegyszerűbb módja, ha szünetet tartunk a kiemelendő szó előtt és után, s ezzel keltjük a körülárkolt fa hatását a hallgatóban: *Szomorj Dezső — nagy — költő volt.* A szó előtti szünet jelzi, hogy most valami szokatlan, fontos vagy eddigi előfeltevéseinkkel ellenkező dolog fog jönni; a szó utáni szünet pedig időt hagy a hallgatónak, hogy leülepedjen benne: igen, jól hallottad, ezt mondtam – szerencsére vagy sajnos, de ezt kellett mondanom.

A pusztá szünettel való körülárkolás azonban sérülékeny, mert a beszéd időbeli megszakadásait a hallgató hajlamos korigálni. Magyarán: ha a hallgató egy-két pillanatig nem hall semmit, azt nem biztos, hogy jelzésértékű szünetnek fogja tekinteni, hanem a beszélő által elkövetett „hibának” tulajdoníthatja – úgy fog eljárni, mint a sakkozók, akik a játékhoz nem tartozó percek alatt megállítják az órát. Az erdő szemlélője nem hiheti, hogy ha egy darabon nincsenek fák, akkor ott az erdő csak – mondjuk – egy pillanatra kiment a WC-re, de mindjárt jön vissza, és tulajdonképpen a fák sora folyamatos. A vizuális szünet – hacsak nem hallucinálunk – értékes szünet, nem tekinthető az információáramlás „szövegtől” független pillanatnyi kiesésének. A vizuális szünet mindenképpen a vizuális szöveghez tartozik. Ha egy darabon nem látunk erdőt, akkor ott erdőszünet van.

A beszédben azonban nem feltétlenül van így: ha egy darabon nem hallunk semmit, még nem biztos, hogy szünettel van dolgunk, tehát igazi, a szöveghez tartozó, a beszélő által szándékosan odatett szünettel. Séta közben beszélgetőpartnerünk átugrik egy pocsolyát, s arra a pillanatra elhallgat: ez nem jelenti, hogy szövegében szünetet tartott volna. A temetési szónok egy pillanatra elhallgat, mert mentőautó szirénázik valahol a közelben: ez sem szövegszünet. (A szövegszünetet – minthogy a szándékos hatáskeltés eszköze – hatásszünetnek is szokták nevezni, legalábbis ha nagyon hosszú és feltűnő.)

A beszédbeli szünet kétértelműsége miatt nem árt a szünetet kitölteni. Erre olyan szavak alkalmasak, melyek – mint az arab számok között a zérus – jelzik, hogy ők valójában ott sincsenek, nem vagy alig járulnak hozzá a közlés konkrét információtartalmához, ám lefoglalnak egy-két időpillanatot, s így a fontos szó körül mintegy árkot, holdudvart létesítenek: *Szomorj Dezső igenis nagy formátumú költő volt.* Ősidők óta ide tartoznak a tiszteleti címek is, melyek a nevet körülárkollják, s ezzel védik őt a kör-

nyező szavak és gondolatok hullámzásától, de védik a beszélőt is a név hatalmának esetleges káros kisugárzásától, a tiszteletlen vagy hebehurgya említés vádjától: *Megérkezett őexcellenciája Kovács nagykövet úr.*

Írásban is érvényes mindez, különösen azért, mert a pozitív kiemlést írásban nehéz jelölni, illetve az erre szolgáló tipográfiai eszközök (nagybetű, kövér szedés, ritkítás, miegymás) kultúránkban hatásvadásznak, komolytalannak tűnhetnek: *Megérkezett KOVÁCS.* A „szünetet” tehát írásban is tanácsos jelölni a szó elé és/vagy után tett szünettöltő elemekkel. A magyarban – a nyelv szórendi sajátosságainak megfelelően – ezek gyak-

rabban jelennek meg a szó után, mint előtte, míg a beszédbeli szünettöltők (pl. *ilyen, az a, szóval, kérem*) a szó előtt szeretnek hangsúlytalanul megjelenni: *ők, kérem, cigány származású család; a férje, szóval, goromba modorú fickó; a szomszédai ilyen homoszexuális életvitelű emberek; felolvasott egy nem kevesebb mint nyolcvan oldal terjedelmű ódát.*

Szép példáját találta ennek Pierre barátom, aki szépen tudott magyarul, és gyakran fordított franciára. Egyszer kijött a konyhába, és azt kérdezte (magyarul!): gyerekek, azt kéne lefordítanom franciára, hogy „a kritikus a regény marxista igényű elemzését adta” – de én nem értem, mi ez. Azt akarja mondani,

hogy a kritikus szeretett volna marxista lenni, de nem sikerült neki? Nem, nem – mondtuk (ez még a hetvenes években volt). Vagy hogy a kritikus számon kérte a regénytől, hogy miért nem marxista? Jaj, de-hogy, hol van az már. Hát akkor? Közös gondolkodással rájöttünk, hogy az „igényű” itt igazi szünettöltő: a szerző meg akarta említeni, hogy a kritikus marxista (talán az is volt, vagy csak illett ennyit kimondani), de túl erősnek, durvának érezte volna ezt kijelenteni, mintha egy halotról beszélne anélkül, hogy a „szegény” szót a neve elé tenné. Hogy hangzana az, kurtán-furcsán, hogy „a regény marxista elemzését adta”? Csak úgy lemarxistázni valakit, körülárkolás nélkül?

NÁDASY ÁDÁM